Baix Ebre

17 excursions a peu

Vicent Pellicer Ollés

Cossetània Edicions

Azimut

Comarcal
Senderisme

Col·lecció: Azimut Comarcal
Sèrie Senderisme – 5

BAIX EBRE

17 excursions a peu

VICENT PELLICER OLLÉS

Cossetània EDICIONS

AZS2-BAIX EBRE.indd 1 1/3/11 06:58:33

Primera edició: març del 2011

Edita: Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 - 43800 VALLS
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

© del text: Vicent Pellicer Ollés
© de les fotografies: Pere González i Vicent Pellicer
© de l'edició: Cossetània Edicions

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Formes Gràfiques Valls, SA

ISBN: 978-84-9791-852-7

Dipòsit legal: T-218-2011

AZS2-BAIX EBRE.indd 2 1/3/11 06:58:33

Índex

INTRODUCCIÓ
per Jesús Ávila Granados 5

ELS ITINERARIS

1. L'enigmàtica font de la Vall d'Infern 12
2. L'abric natural de Cabrafeixet 18
3. Els bassis del Marturi 24
4. Per les dolces platges de l'Ametlla de Mar 30
5. Les blaves platges de l'Ampolla, el Perelló i l'Ametlla de Mar, de la mà del GR 92 36
6. Pels boscos encantats del pla de l'Hedra 44
7. De Xerta, la taronja 50
8. Pels voltants del balneari de Cardó 56
9. Volta a les desconegudes i formoses valls de Cardó 62
10. A cova Cambra per la font del Mascar 70
11. Les fonts de Paüls 76
12. Per les planes baixes d'Alfara de Carles; per les planes altes de Xerta! 84
13. Tresors del Delta: la platja de la Marquesa i el Fangar 90
14. Pels verds i blaus oceànics del barranc de la Vall Servera 96
15. La badia del Fangar, el Goleró i la bassa de les Olles, sempre vora l'aigua! 104
16. Pel la garriga acolorida, a les envistes de Bítem! 110
17. L'esplendor de la vall del Bosc Negre 116

AZS2-BAIX EBRE amb p 3 trac ada.indd 3 2/3/11 11:05:31

Introducció

Upton Sinclair (1878-1968), cèlebre escriptor nord-americà de novel·les socials i viatger empedreït, no es va equivocar quan va manifestar en una ocasió: "Les terres pertanyen als seus amos, però el paisatge és de qui sap apreciar-lo."

Amb aquestes paraules, és fàcil deduir que no totes les persones estan capacitades per interpretar la singular bellesa que envolta un paisatge, en concret, representat per un fragment de l'equilibri del nostre entorn, que s'ofereix als ulls del viatger i el repta a una resposta visual i interpretativa del cosmos natural que té davant seu.

A la Convenció Europea del Paisatge, celebrada a la ciutat d'Estrasburg (França), s'establí: "El paisatge consisteix en la percepció d'una porció del territori determinada per la interacció de factors naturals i humans."

És, precisament, el paisatge, que emmarca els elements (natura, biodiversitat, antropologia, arqueologia, fauna, flora, orografia, paleontologia, hidrologia…), el concepte fonamental de l'obra que tenim el plaer i l'honor de presentar, de l'admirat i estimat amic Vicent Pellicer i Ollés, acceptant la seva sol·licitud, relacionada amb la comarca del Baix Ebre, als confins meridionals de Catalunya. Tot un repte per mi, sabent molt bé l'especial estima que Pellicer té envers la seva terra, que coneix com el palmell de la seva mà, i que ha recorregut, a totes hores del dia i de la nit, en les quatre estacions.

El Baix Ebre, tot i la seva modesta superfície (1.034,9 km^2), constitueix un dels millors exemples de la biodiversitat natural de la geografia hispana; perquè, en aquesta comarca, hi coincideixen i hi harmonitzen els sistemes següents: el mar (Mediterrani); el Delta de l'Ebre; el riu mateix, en el seu curs més inferior; l'horta, herència d'una cultura ininterrompuda iniciada pels hispanomusulmans i mantinguda amb zel, gràcies als sistemes de regadiu medievals i als canals laterals de l'Ebre —amb l'assut de Xerta com a protagonista, una obra admirable documentada a partir del segle XV, tot i que d'orígens més antics—; els pobles i ciutats que, entorn a la ciutat de Tortosa, capital comarcal, configuren una galàxia de 13 municipis (Aldover, Alfara, l'Ametlla de Mar, Benifallet, Camarles, Deltebre, el Perelló, Paüls, Roquetes, Sant Jaume d'Enveja, Tivenys, Tortosa i Xerta); la Plana (amb els seus conreus ancestrals i no menys tradicionals), i els poderosos cims del massís del Port, arraulits entorn a la muntanya sagrada del Caro (1.447 m). El Delta i el Port són els parcs naturals que ofereix aquesta comarca als amants del senderisme, i delimiten geogràficament les àrees de litoral i d'interior, respectivament.

Per dur a terme el seu compromís, l'autor ha dissenyat una oferta de 17 itineraris, que recorren un total de 141,6 quilòmetres, els quals poden ser caminats durant 56 h i 45'. Cadascuna d'aquestes rutes aporta uns

AZS2-BAIX EBRE.indd 6 1/3/11 06:58:35

valors, en què la Natura és el nexe d'unió, i porta el viatger, en algunes ocasions, a espais poques vegades trepitjats per l'ésser humà o, el que és el mateix: paisatges en estat pur. Però, abans d'iniciar el recorregut, a l'inici de cada itinerari, adverteix al lector que ha d'estar preparat per al repte, és a dir, haurà de marxar amb els cinc sentits ben desperts, i sempre amb un comportament del màxim respecte a la biodiversitat del medi natural que l'envolta. El brogit de l'aigua, el cant dels ocells, la brisa que acaricia les rames dels arbres, la suau caiguda de les fulles durant la tardor, el serè vol d'una àguila, el cabussó d'un blauet, la mirada noble d'un salvatge, la bellesa d'una orquídia, les aromes de les plantes silvestres, les empremtes dels senglars, els metal·litzats reflexos de les fulles d'olivera amb els primers rajos del dia…; tot plegat forma part dels sons de la Natura, que el viatger —i no el turista— haurà d'estar ben atent per saber interpretar amb els seus sentits ben desperts, evitant que la seva estada pertorbi, en cap moment, aquest equilibri espacial que la natura ha sabut mantenir en el decurs del temps, i l'únic record que se n'haurà d'endur és la felicitat plena per haver respirat aquest aire màgic, compartit amb els altres éssers del món natural, i les imatges captades a la retina o a la càmera fotogràfica. Però res més; perquè la resta no ens pertany.

Però, com recordàvem anteriorment, la comarca del Baix Ebre és molt més que muntanyes i platges, boscos, valls i horts de cultiu agrari. Vicent Pellicer ho sap molt bé, i per això ha concebut aquesta singular varietat d'itineraris, que porten el viatger a descobrir els encants de cada espai natural que ell ha seleccionat escrupolosament. És per tot això que la lectura d'aquest llibre, des de la primera pàgina, es veurà sorpresa davant la dinàmica de cada itinerari, per al qual recomana, fins i tot, la millor època per fer la ruta, i n'indica la longitud, la durada, el desnivell orogràfic i la dificultat. El trajecte més llarg té 21,5 quilòmetres, i el més curt, 2 (les rutes 4 i 2, respectivament). La primera d'aquestes dues excursions té lloc en ambient mariner, a través de les dolces platges de l'Ametlla de Mar; mentre que la segona, a l'interior, dins el municipi del Perelló, permet al viatger descobrir les extraordinàries pintures rupestres de l'abric de

La Mediterrània, la platja de la Marquesa, el far i la badia del Fangar…

AZS2-BAIX EBRE.indd 7 1/3/11 06:58:36

Cabrafeixet, que es remunten a 35.000 anys d'antiguitat, emparades per la UNESCO, que les declarà Patrimoni de la Humanitat.

L'autor tampoc es deixa al tinter els arbres monumentals, ni els boscos amb espècies sagrades. No hem d'oblidar que aquesta comarca fou territori dels antics ibers (ilercavons), encara que també es conserven substrats cèltics; civilitzacions coetànies en el temps i l'espai que mai no van desenfundar les seves espases per lluitar els uns contra els altres; al contrari, establiren un respecte admirable, i combateren contra els invasors posteriors (cartaginesos i romans) per la defensa dels seus territoris. Aquests pobles van saber elevar els seus precs a llurs déus masculins als cims de les muntanyes, al mateix temps que adoraren les divinitats femenines, en ritus de fecunditat, a l'interior de les grutes i avencs de les vessants de les muntanyes. No és una casualitat, per tant, que en aquesta comarca el viatger hi descobrirà muntanyes, grutes i avencs sagrats, a més d'espècies arbòries sota l'ombra de les quals els sacerdots de les civilitzacions de la protohistòria rendiren culte, o impartiren les seves classes a un noviciat desitjós d'assolir el nivell superior del coneixement. Alguns d'aquests singulars arbres —roures, teixos, alzines, oliveres, pins…—, també tindrà oportunitat d'admirar-los el viatger, a través dels senders que ofereix el llibre. La ruta 6, per exemple, que transcorre entre les localitats de Xerta i Paüls, porta el lector pels boscos encantats de la plana de l'Hedra, itinerari de summe interès pels sorprenents paisatges que hi descobreix, la riquesa de fonts, les clapes de bosc mediterrani, els matolls que transmeten essències de mel a l'ambient…

L'itinerari 7 està dedicat a l'assut de Xerta, i porta el viatger a descobrir l'espectacle natural que gravita entorn a aquesta presa d'aigua, on l'Ebre és domesticat i és permès d'obrir dos canals laterals a la seva llera, amb els quals, des del segle XV —i molt probablement molt abans, ja en època califal—, s'ha calmat la set de les terres de cultiu de gran part d'aquesta comarca, on han aconseguit les millors taronges i altra fruita que enriqueix la nostra preuada dieta mediterrània. El sender coincideix, en gran part, amb l'utilitzat a diari pels camperols dels municipis de Xerta i Tivenys; la qual cosa és de gran importància sociocultural, perquè permet no només l'intercanvi de salutacions, sinó també el mantenir una amena conversa amb els naturals del lloc, amb la remor del riu i el cant dels ocells com a música de fons.

Vicent Pellicer demostra en aquesta obra que no només és amant dels paratges naturals de l'interior, sinó que també se sent atret per la singular bellesa del litoral del Baix Ebre, als confins meridionals de la Costa Daurada, de manera que dedica quatre rutes a la façana marítima d'aquesta comarca de les Terres de l'Ebre: les 4, 5, 13 i 15. En el seu decurs, el viatger, a més de gaudir submergint-se en les agradables platges o trepitjar la sorra humitejada per les ones, té l'oportunitat d'admirar els pobles tradicionals d'aquesta fotogènica costa, al mateix temps que conversa amb la seva gent, mentre contempla com pacientment els pescadors reparen les seves xarxes, abans de partir a alta mar, o escolta les històries dels vells "llops" de mar, relacionades amb jornades d'angoixa viscudes en la immensitat marina, suportant terribles tempestes, o bé la desgràcia

AZS2-BAIX EBRE.indd 8 1/3/11 06:58:36

Els arrossars, fructuosos, des de la Foradada

d'haver contemplat la pèrdua d'un company d'embarcació arrossegat al fons del mar per l'indòmit onatge. Als passejos marítims dels pobles del litoral del Baix Ebre, el viatger també hi podrà trobar aquestes històries i moltes més, amb el crit de les gavines que planegen sobre les embarcacions, o volen ras a un pam de l'aigua, seguint l'escuma d'una barca que retorna a port amb plena captura a bord. Els pobles mariners han estat l'avantsala d'una cultura, perquè a través seu, des dels temps antics, es va poder dur a terme l'intercanvi sociocultural que incrementà la tolerància entre la gent i va augmentar notablement la qualitat de vida de les persones. Per això, sempre estarem en deute amb aquest patrimoni i amb la mentalitat oberta dels homes que hi van néixer i viure, els descendents dels quals continuen residint als ports mariners; a ells dedica Vicent els esmentats capítols d'aquesta magnífica obra; preferim no desvelar els noms d'aquests itineraris, perquè sigui el lector mateix qui els descobreixi personalment amb el llibre a les mans.

Un altre element que es respira a les pàgines d'aquest llibre —el seu autor és, sens dubte, una de les persones més enteses en la matèria— és l'aigua fresca i cristal·lina; el líquid element, qualificat per Leonardo da Vinci com "la saba de la Natura". Pellicer sap, millor que ningú, la ubicació de totes i cadascuna de les fonts i brolladors que es troben en espais naturals de singular bellesa, i formen part de paisatges que deixen extasiat el viatger. Sobre aquest apassionant tema vull destacar tres itineraris: l'1, el 10 i l'11; el primer està relacionat amb l'enigmàtica font de la Vall d'Infern, una ruta ideal per fer-la a la tardor, quan la vegetació del sotabosc explota en aromes i bellesa; la segona ruta, que transcorre pròxima a la muntanya del Caro, porta el viatger a descobrir l'encant de la font del Mascar, les aigües de la qual, segons diuen els vilatans dels encontorns, tenen propietats curatives per a l'ésser humà; mentre que la tercera, en un recorregut de 13 quilòmetres, facilita el descobriment de les fonts del mu-

AZS2-BAIX EBRE.indd 9 1/3/11 06:58:36

Ullals i font del Mascar, a la primavera

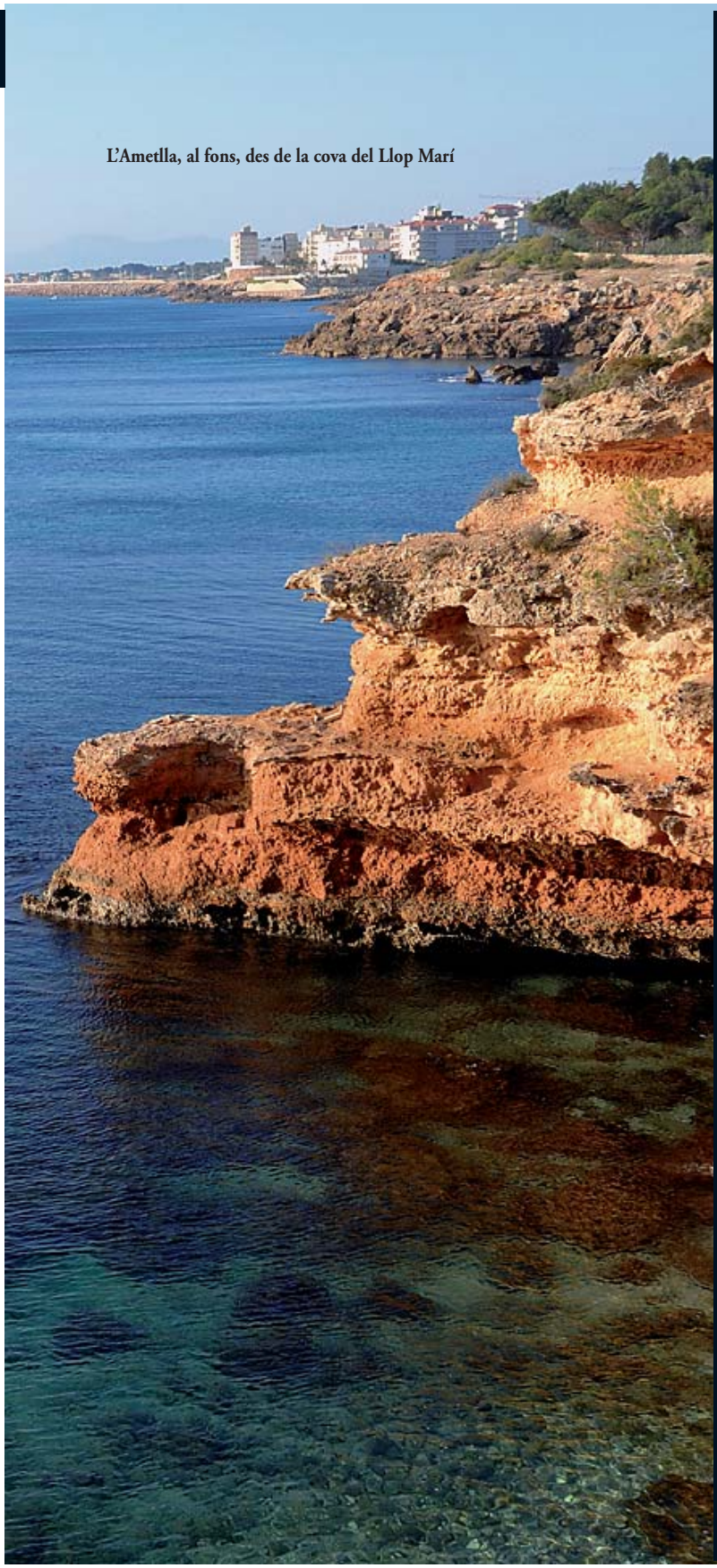
nicipi de Paüls (Galdiri, font del Teix, els Ullals, font de l'Agustí, etc.); i l'autor ho aprofita com a pretext per entrar en aquesta població, emparada pels contraforts rocosos del Parc Natural dels Ports de Tortosa-Beseit.

L'itinerari 14 revesteix un interès especial per mi, perquè està dedicat a una zona natural agresta, com és el barranc de la Vall Servera; en les aigües que reposen en el seu llit, diu la mitologia d'aquestes terres, s'hi van banyar els déus de l'antiguitat i les divinitats de la fertilitat; les aigües, de color verd-turquesa, estan relacionades amb els ritus més ancestrals de les llegendes d'aquests pobles i gent, els quals, molt abans de l'arribada dels invasors romans, alçaren les seves pregàries als déus als enclavaments més sagrats, i aquest paratge guarda tot el magnetisme i energia; no és una casualitat que els grans fotògrafs de la *National Geographic* acudeixin a aquest indret per captar les millors imatges de la Natura, atrets per la riquesa cromàtica, la varietat d'ocells i la màgia i equilibri espacial de tots els elements que graviten en la seva atmosfera.

És una dada d'interès general, que la gran majoria dels itineraris que s'ofereixen en aquest singular llibre, per la seva baixa dificultat de realització, estiguin aconsellats per a les tres generacions. Només en són una excepció les rutes 8, 9 i 11, relacionades amb el balneari de Cardó i les fonts de Paüls, que tenen alguns desnivells forts. Les rutes 4 i 5, també revesteixen una petita dificultat, a causa de la seva durada (6:15 h i 5:15 h, respectivament). Amb la qual cosa, arribem a la conclusió que tenim a les mans una obra imprescindible per conèixer, amb els cinc sentits, tota la bellesa natural d'aquesta fascinant comarca del migdia català, en la qual coincideixen els tres elements naturals de major força de la península Ibèrica: l'Ebre, la Mediterrània i el Delta; al seu entorn, uns paisatges que demanen ser descoberts amb un llibre com aquest, magistralment escrit per un home de la terra que coneix i estima com ningú el batec de la biodiversitat, i amb la seva lectura ens anima a interpretar els sons de la Natura.

Jesús Ávila Granados
Periodista i escriptor
www.jag.es.vg

AZS2-BAIX EBRE.indd 10 1/3/11 06:58:38

L'Ametlla, al fons, des de la cova del Llop Marí

AZS2-BAIX EBRE.indd 11 1/3/11 06:58:38

Itinerari • 3

Els bassis del Marturi

Àrea de lleure de Cova Avellanes • cova de l'Heura • bassis del Marturi • clots del Pastor • pista Caro-Beseit • àrea de lleure de Cova Avellanes.

Descripció

L'ascensió fins a aquesta font, tot i que el primer atac sembla feixuc i pesat, és curt, distret i fàcil d'aconseguir. La vegetació, esponerosa, està dominada per comunitats de pins rojals esvelts, al voltant dels quals naixen cirers de guilla, boixos (probablement l'arbust més abundós al massís), aurons, corners, moixeres de pastor… Els bassis estan situats als peus del bosc de la mola del Boix, i el sender que seguireu passeja entremig de bancals de cultiu abandonats. Us arribareu fins a les envistes de l'Embarronat: un paisatge encisador, amb unes vistes panoràmiques envejables, esclata al bell mig de la vall, al davant vostre. I barranc avall, pels clots del Pastor, us atansareu a la pista de Caro-Beseit, el camí de retorn.

Itinerari

Fitxa tècnica

Distància: 4,5 km.

Temps: 2 h aproximadament (sense comptar els 30 minuts que tardaríeu a pujar al coll dels Bancals de Caguitos i tornar als bassis del Marturi).

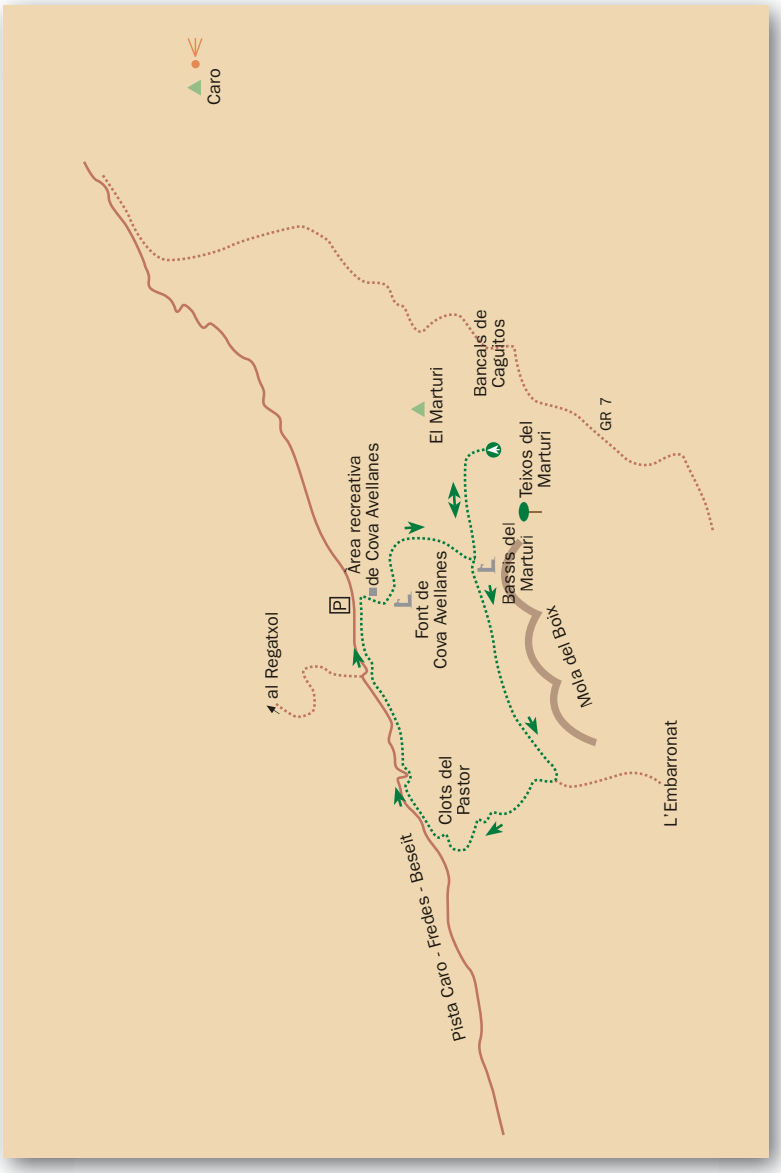
Desnivell: 225 m.

Dificultat:

Punts d'aigua: bassis del Marturi.

Accés: Cal que us arribeu fins a la ciutat de Roquetes, propera a Tortosa. Mentre la creueu, passareu pel costat de l'església i a uns vuitanta metres us endinsareu a la carretera dels Reguers i d'Alfara de Carles (T-3422). A uns tres quilòmetres, trobareu els indicadors de la carretera que puja fins al cim del Caro, que marxa per l'esquerra. Ara, si alceu la mirada, us adonareu de les formes sinuoses, "cargoladas", que dibuixa la carretera a mesura que s'enfila per la panxa de la serralada: aquest tram de via s'nomena el Caragol; vosaltres l'haureu de fer tot. A dalt, al final de les giragonses, deixareu enrere la vall de l'Ebre i us atansareu fins a la cruïlla: "Cim del Caro, Restaurant del Port". Fareu camí per la dreta (el cim ja el visitareu en un altre moment), durant uns 5 quilòmetres, i deixareu el vehicle a l'aparcament de l'àrea de lleure de Cova Avellanes (hi està indicada).

AZS2-BAIX EBRE.indd 24 1/3/11 06:58:50

0:00 h. Aparcament de l'àrea de lleure de Cova Avellanes. A l'altura de la casa forestal, vora la pista, el camí de l'esquerra us durà, a través de l'àrea de lleure: petites terrasses, amb bancs i seients, a sopluig de l'ombra dels pins, que permeten de fer-hi una estada tranquil·la i confortable, a redós de la naturalitat i, alhora, de la salvatgia d'un bosc del massís del Port.

0:04 h. Font de Cova Avellanes. En èpoques de sequera forta i prolongada, especialment a l'estiu, és possible que s'eixugue. Al voltant de l'esplanada que voreja la font i la zona per a fer-hi foc, podreu observar-hi diversos

AZS2-BAIX EBRE.indd 25 1/3/11 06:58:51

saüquers. A la primavera, llurs flors regalen sentors dolces, i els fruits, de la mida d'un pèsol, rojos i saborosos, són el plat fort de desenes d'ocells, que van i vénen delerosament.

0:05 h. Inici del sender; entre la font i els plafons indicadors. Salveu el marge i, tan bon punt sigueu a la llera del barranquet, inicieu l'ascensió per la vessant dreta.

0:06 h. Topada amb una cruïlla aparent. Fareu camí per l'esquerra.

0:08 h. El sender creua el barranc. No us despisteu! El llit de la tartera, a causa dels nombrosos esllavissaments de terres i còdols, desdibuixa l'itinerari del sender i, de vegades, fins i tot arriba a menjar-se'l.

0:10 h. El caminoi s'encimbella a poc a poc, i discorre entre comunitats de boixos, una de les espècies més prolífiques del massís del Port. També hi podeu observar cirers de guilla, moixeres de pastor, corners…

0:13 h. Coll i suau davallada. Ara us trobeu al bell mig d'antics camps de cultiu. Us n'adonareu pels petits màrgens —mig solsits— que encara s'enlairen amb una certa gosadia, i algun cirerer que hi queda (de ben segur que, a l'estiu, les fagines, els gaigs, les merles i altres ocellots també llépols es cruspiran les poques, menudes i dolcíssimes cireres que fan els arbres ancians). Seguiu passejant entremig de bosquets de pins.

0:16 h. El sender ja ha perdut una bona part de la força i la bravesa amb què us empenyia al començament.

0:20 h. Torneu a travessar el barranc. Aquesta vegada, sense cap possibilitat que us en desvieu.

0:21 h. Desviament cap a la dreta (el corriol de l'esquerra s'endinsa

Àrea de lleure de Cova Avellanes

Font de Cova Avellanes

Aquest bell indret és una de les poques àrees a l'interior del massís que el Parc Natural dels Ports ha adequat per passar-hi una tranquil·la estada, a cos de rei. La generosa zona per a l'aparcament de vehicles, els formosos paisatges que l'envolten, els còmodes seients i les amplíssimes taules per suportar les suculentes viandes de tota una família, a redós de l'ombra de la pineda; la gentil font que sacia la gola dels excursionistes, la possibilitat de fer-hi foc, la companyia de nombroses aus passeriformes que voletegen d'un arbre a l'altre…, fan d'aquest paratge un record inoblidable.

AZS2-BAIX EBRE.indd 26 1/3/11 06:58:52

Dolça tardor, a Serrassoles

uns pocs metres pel sotabosc del torrent i no va molt més enllà).

0:24 h. Tot i que el caminoi s'enlaira un a mica, no és gaire esgotador.

0:27 h. Un altre encreuament de camins. Prosseguiu cap amunt, entre comunitats de boixos elegants. La fusta de boix s'usava per fer-ne culleres (xicotetes, soperes, per remenar el caldo de l'olla…), forquilles, caçons… A l'estiu la tallaven i la fustejaven. Una de les puntes del pal s'havia d'obrir, perquè, si no, a l'hora de manipular-la es badava i es clivellava. Llavors, la posaven amb la punta oberta de cara al sol, però a recer de la pluja i la humitat de la nit. Un cop seca, pesava molt menys, i ja se la podien emportar cap a casa. A l'hivern la fustejaven, però com que sempre estava tan seca, la posaven en remull perquè agafés una mica d'humitat i fos mal·leable. El vell Cisco lo Calderí, família dels Carabasses, probablement va ser l'últim a pujar al Port a fer-hi fusta de boix. Un fet curiós és que l'home que tenia cura de la fusta de boix, mentre la resta era pels encontorns tallant-ne nous pals, era la persona que s'encarregava de fer el menjar: el tupí sempre havia d'estar llest per a quan vinguessen les boques famolenques.

0:31 h. Vigileu! La cova de l'Hedrera és a l'esquerra, a uns deu metres, en el pany de roca, ben guarnida per heures centenàries. Fareu unes passes i hi accedireu per un corriolet que us hi durà a peu pla. Al massís del Port, encara s'hi conserven centenars d'aquest mena de sopluigs, recers, arrambadors…, que servien als pastors, els llenyataires, els carboners, els caçadors, els boletaires, els vigilants dels clots de pega-quitrà…, els habitants del Port, per guarir-s'hi de la pluja, del fred, de la foscor de la nit, dels llops…

0:33 h. La pujada, ara, és suau. Al davant, fent el cim, us està observant la mola del Boix. (La volta a la mola és una esplèndida excursió aèria. A 1.348 metres d'altura, no hi haurà barreres que us obstaculitzen —si hi ha un cel serè, és clar!— de veure la blava Mediterrània, el majestuós cim de Caro, l'esvelta mola de Catí, les llunyanes serralades i moles de ponent, i les nombroses, delitoses i frondoses valls que trenquen aquest nostre massís calcari.

I des del començament de la mola fins a la sendera de l'Embarronat,

AZS2-BAIX EBRE.indd 27 1/3/11 06:58:53

Els bassis del Marturi

Sempre hi pots fer unes bones xarrupades, als bassis del Marturi

Aquesta font, situada als dits dels peus de la mola del Boix, no és solament una cruïlla de senders, sinó també el punt d'encontre d'infinitat d'animals —sobretot aus—, que, en èpoques d'escassetat d'aigua, freqüenten nombroses vegades, i cada dia: els picots, les mallerengues, els tallarols, els cargolets, els pardals de bardissa, els pica-soques, els trencapinyes, els pinsans, les caderneres, les grives, els gaigs, les merles i els merlots… També la visiten les raboses, les fagines, els esquirols, els porcs senglars… Tos hi van, a rentar-s'hi la cara i les plomes, a degustar-hi aigües miraculoses, que ragen des de temps immemorials.

localitzareu desenes de boixos exemplars, l'única espècie vegetal que cobreix la faç d'aquest terreny, quasi desèrtic.)

0:35 h. Els bassis del Marturi. L'aigua brolla del ventre de la natura i ompli un bassi, i després un altre. És sabut de tothom que al voltant de l'aigua creix la vida, i els encontorns d'aquesta font estan ufanosos: l'herbei i el plantatge creixen arreu, els boixos, ben atipats, s'enlairen com a gegants. I és el centre de trobada d'esquirols, fagines, cabres, porcs senglars, centenars d'aus…

Continuareu pel sender que s'escapa per la dreta dels bassis. (Pel sender de l'esquerra, si us hi animéssеu, en uns trenta minuts, faríeu cap al collet dels Bancals de Caguitos. L'esforç per pujar-hi paga la pena. L'extraordinari ventall d'imatges aèries us sorprendrà; d'esquerra a dreta: la formosor del delta de l'Ebre, immens, s'eixampla fins a l'horitzó; el Montsià construeix castells imponents entremig de la Mediterrània i la plana de l'olivar; ara, molt més properes, ja en el cor d'aquest massís, al davant vostre, l'Airosa i la roca Xapada us mostren els seus cingles vertiginosos i les cares ben esveltes, esculpides per la mà dels elements de la natura; també us saluden els barrancs d'Orió, de Barretes, els plans de la cova del Vidre, la Joca, la vall del Mas. I no gaire lluny, pel ca-

AZS2-BAIX EBRE.indd 28 1/3/11 06:58:54